

ปฏิรูปการเรียนรู้ แก้ไขความทุกข์ยากของแผ่นดิน

โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

สังคมไทยใน 40 ปีที่ผ่านมาที่ได้มีการพัฒนาสมัยใหม่ ได้หมักหมมปัญหาไว้มากมายจนทำให้ประเทศไทยอ่อนแอลงทุกทาง อันนี้อาจจะดูแปลก เพราะเราพัฒนาใหม่ เราควรจะเก่งขึ้น แข็งขึ้นทุกทาง แต่ปรากฏว่าประเทศไทยอ่อนแอลงทุกทาง จำเป็นต้องปฏิรูปโดยรอบด้าน มีการปฏิรูปทางการเมือง ปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม ปฏิรูปกฎหมาย ปฏิรูปเศรษฐกิจ จากเศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง มาเป็นเศรษฐกิจที่เอาคนเป็นตัวตั้ง คือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งถึง

ปฏิรูปการศึกษา เป็นการปฏิรูปใหญ่อีกเรื่องหนึ่งในการปฏิรูปสังคมทั้งหมด ถ้าเราจะถามว่าปฏิรูปไปทำไม **เราปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน** เพราะฉะนั้นต้องร่วมกันคิด ท่านมีความทุกข์อะไรบ้าง ผู้ปกครองมีความทุกข์อะไรบ้าง นักเรียนมีความทุกข์อะไรบ้าง ครูมีความทุกข์อะไรบ้าง แล้วใช้การศึกษาเป็นเครื่องแก้ทุกข์ให้ได้ทุกเรื่องไม่ว่าความทุกข์

นั้นจะเป็นอะไร ถ้าความทุกข์เป็นเพราะลูกไม่รู้จะเข้าโรงเรียนดี ๆ ที่ไหน แปลว่าโรงเรียนดี ๆ เรามีไม่พอ จำเป็นต้องมี โรงเรียนดีให้ทุกโรงเรียนโรงเรียนดี ผู้ปกครองจะได้มีโรงเรียนดีใกล้บ้าน เพื่อให้ลูกไปเข้าเรียนได้ ตรงนั้นจะมีไม่ได้เลยที่จะมี โรงเรียนดี ๆ ถ้าไม่ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ถ้าไม่ปฏิรูปการเรียนรู้ ครูจะไม่เก่ง โรงเรียนจะไม่ดี ดังนั้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จึงมีความจำเป็นที่ทำให้มีโรงเรียนดี ๆ ทุกโรงเรียนต่อไปก็จะมีปัญหาว่า ลูกจะไปเข้าโรงเรียนดี ๆ ที่ไหน เป็นต้น

เพราะฉะนั้นตรงนี้ ปฏิรูปการศึกษา คือ เป็นการสร้างพลังของการศึกษา หรือทำให้การศึกษามีพลัง ที่แรกอาจจะจะเป็นความรู้สึกทั่วไปที่ว่าการศึกษาไม่มีพลังในการแก้ปัญหาความทุกข์ยาก ความยากจนได้ คนมีความทุกข์ยากต่างๆ ปัญหาสังคมสารพัด คนเป็นโรคเอดส์ ติดยาเสพติด การศึกษาแก้ปัญหาการติดยาเสพติดของเยาวชนได้ไหม มีปัญหาเรื่องครอบครัวอ่อนแอลง ชุมชนแตกสลายไป การศึกษาช่วยให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้นได้ไหม ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้ไหม เป็นต้น อันนี้แปลว่าเราต้องมีจินตนาการใหม่เกี่ยวกับการศึกษา ตัวจินตนาการเป็นเรื่องสำคัญว่าเรามีจินตนาการเรื่องอะไร ว่าอย่างไร จินตนาการนั้นมีพลังหรือไม่ ถ้ามีพลัง จะสร้างพลังขึ้นในเรื่องนั้น จินตนาการสำคัญว่าความรู้ใหม่ ผมต้องอ้าง 2 ท่านที่พูดเรื่องนี้คือ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ บอกว่าจินตนาการสำคัญกว่าความรู้ (Imagination is more important of knowledge) คือจินตนาการจะมาก่อนแล้วตั้ง

ให้ความรู้ตามมา ท่านที่ 2 คือ พระพุทธเจ้า เจ้าชายสิทธัตถะ มีจินตนาการที่ใหญ่มาก ก่อนที่จะทรงตรัสรู้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงมีจินตนาการว่ามนุษย์พ้นความทุกข์ได้ ซึ่งเป็นจินตนาการที่ใหญ่ เพราะมนุษย์ย่อมมีความทุกข์เป็นธรรมดาอยากจะพ้นทุกข์ได้ ท่านมีจินตนาการว่ามนุษย์พ้นทุกข์ได้ แต่ไม่ทรงมีความรู้ว่าจะทำอย่างไร ดังที่ไปแสวงหา ลองผิดลองถูกไปหาอาหารดาบส อุกดาบส ทรมานพระวรกายต่างๆ ดังนั้นจินตนาการนี้สำคัญ

ผมคิดว่าเราต้องมีจินตนาการใหม่เกี่ยวกับการศึกษา จินตนาการเก่า คนทั่วไปทุกหนทุกแห่ง มองว่าการศึกษาคือการท่องหนังสือ ไปโรงเรียนครูก็บอกถ่ายทอดเนื้อหาให้ไปท่อง ถ้าเป็นอย่างนั้นมันไม่มีพลัง เช่น มีความยากจน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ท่องหนังสือก็แก้ปัญหาไม่ได้ มีปัญหาเรื่องยาเสพติด ท่องหนังสือก็แก้ปัญหาไม่ได้ ซ้ำร้ายอาจทำให้ติดยาเสพติดมากขึ้นเพราะมันเกิดความเครียดมาก เพราะฉะนั้นตรงนี้ เนื่องจากเราต้องการมีจินตนาการใหม่ว่าการศึกษาคือแก้วิเศษ การศึกษาคือเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาทั้งปวงของมนุษย์ได้ เราต้องมองการศึกษาใหม่ ต้องมองกระบวนการเรียนรู้ใหม่ อันนี้เป็นที่มาของการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจของปฏิรูปการศึกษา

ปฏิรูปอย่างไร การที่เรียกว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ นั้นไม่ใช่เป็นการเพิ่มชั่วโมง ลดชั่วโมง เพิ่มวิชา ลดวิชา หรือ ตบแต่งหลักสูตร แต่จำเป็นต้องดูว่าการศึกษาที่แล้วมาผิดอะไรอย่างฉกรรจ์ แล้วแก้ที่ตรงนั้นเลย ผมคิดว่าจุดที่ผิดไปอย่างฉกรรจ์และ

เป็นทั่วโลกคือการศึกษเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความเป็นคนเป็นตัวตั้ง อันนี้เป็นจุดพลาดของมนุษย์เกือบทุกเรื่องว่า การทำอะไรๆ ไม่ได้เอาคนเป็นตัวตั้ง ฟังดูอาจจะแปลกแต่เป็นอย่างนั้นหมดเลย การพัฒนาประเทศที่พาประเทศไปสู่ความล่มสลาย 40 ปีที่ทางการพัฒนา ได้พัฒนาวัตถุ สร้างถนน ไฟฟ้า อะไรต่างๆ แต่ไม่สนใจเรื่องเอาคนเป็นตัวตั้ง จนกระทั่งแผนฯ 8 มาบอกว่าควรจะเปลี่ยนเอาคนเป็นตัวตั้ง ที่แล้วมาเอาเงินเป็นตัวตั้งว่าพัฒนาอย่างไรประเทศไทยจึงมีเงินมากขึ้น ดู GDP ว่าเติบโตเท่าไร

เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม ประชุมกันมีผู้สมาชิกมาประชุมด้วย มีผู้หนึ่ง บอกว่า ท่านได้ทุ่มเทกับงานกองทุนสวนยางมา 30 ปี เริ่มตั้งแต่ประเทศไทยผลิตยางได้ 5 แสนตัน บัดนี้ผลิตได้ 2 ล้านตัน แต่เกษตรกรจนมากขึ้น เพราะการพัฒนานั้นไม่ได้เอาเกษตรกรเป็นตัวตั้งว่าเขาจะดีขึ้นได้อย่างไร มุ่งแต่ว่าจะผลิตยางได้มากขึ้นอย่างไร ก็จะไปอย่างนั้นหมด แม้แต่ทางพระพุทธศาสนา วัด ซึ่งเป็นเรื่องการพัฒนาคนล้วนๆ แต่กลับไปพัฒนาวัตถุ ท่านทั้งหลายลองไปดูเกณฑ์การเลื่อนสมณศักดิ์ เขาจะดูว่าท่านสร้างโบสถ์ได้ไหม สร้างพระพุทธรูปได้ไหม พอมาเรื่องการศึกษาเอาวิชาเป็นตัวตั้ง เรียนวิชาอะไร วิชานี้มีตำราที่ว่าด้วยวิชานี้กี่เล่ม วิชานี้ชื่อว่าอะไร จะต้องท่องวิชาอะไร อาจารย์ออกข้อสอบวิชาอะไร นักเรียนต้องตอบข้อสอบวิชาอย่างไร จบวิชาอะไร ได้ปริญญาวิชาอะไร เป็นเรื่องวิชาทั้งหมด แต่ฟังดูไม่แปลก

เพราะเป็นอย่างนี้ทั่วโลก ผมคิดว่าเดิมเราไม่ได้ทำอย่างนี้ เป็นเรื่องใหม่ที่เข้ามา ผมคิดว่าจุดอยู่ตรงนี้ จำเป็นต้องเอาความเป็นคนเป็นตัวตั้งจึงจะครบบริบูรณ์ ถ้าเอาวิชาเป็นตัวตั้งจะเป็นด้านเดียว แง่เดียว การศึกษาที่จะมีพลังนั้นจะต้องมีการเรียนรู้ที่มีการพัฒนามนุษย์โดยสมบูรณ์ทุกๆ ด้านในความเป็นคนให้เต็มตามศักยภาพในความเป็นมนุษย์ ในความเป็นมนุษย์นั้นมีศักยภาพสูงมากในทุกเรื่อง มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุดจนไม่ทราบว่าจะเทียบกับอะไร คือ เรียนรู้ ให้บรรลุอะไรก็ได้ทั้งสิ้น ถ้ากระบวนการเรียนรู้นั้นดี พัฒนาทุกด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ถ้าเราเอาความเป็นคนเป็นตัวตั้งเราก็มาดูว่าในความเป็นคนมีอะไร มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกชอบไม่ชอบแตกต่างกัน มีความสามารถในการรอกงามคือมีศักยภาพอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มีความสัมพันธ์กับคนรอบด้าน มีความสัมพันธ์กับชุมชน กับสิ่งแวดล้อม กับวัฒนธรรมกับอะไรต่างๆ ในความเป็นคน

อีกประการที่สำคัญมากคือ ที่เราพัฒนาและประสบความสำเร็จล้มเหลว ขณะนี้เพราะคนที่นำการพัฒนาไม่เข้าใจคนไทย ไม่เข้าใจแผ่นดินไทย เป็นคนที่เรียนมาโดยเอาวิชามาจากต่างประเทศ ไปเรียนต่างประเทศ ไม่เข้าใจแผ่นดินไทย แล้วมาคิดเรื่องการพัฒนา คิดเอาเองโดยใช้หลักวิชาที่ไปเรียนมา หรือไปเห็น แต่มันไม่สอดคล้องที่จะพัฒนาแผ่นดินไทย บ่อนทำลายแผ่นดินไทยให้อ่อนแอลง ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายสังคมหรือชุมชน วัฒนธรรม

ทำลายจิตวิญญาณของความเป็นไทย เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นฐานของสังคมไทย คือ ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรของแผ่นดินและจิตวิญญาณของเรา เมื่อพัฒนาไปแบบทำลายฐานของสังคม สังคมทั้งหมดทรุดตัวลง เกิดความหายนะ เพราะสิ่งที่เรียนนั้นเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ทำให้เข้าใจเรื่องคนไทย ชาติไทย แผ่นดินไทย โดยคิดว่าวิชามีความเป็นกลาง ความจริงวิชาไม่มีความเป็นกลาง วิชามีสัญชาติ ตามกำเนิดของวิชาที่มา ฉะนั้นคนที่เรียนแบบนั้นเหมือนกับเปลี่ยนสัญชาติ ตัวเป็นคนไทยใจเป็นเทศ สร้างคนที่ตัวเป็นคนไทย ใจเป็นเทศเต็มหมด แล้วกลายเป็นเอเยนต์ของต่างชาติทั้งหมด

พระเจ้าอยู่หัวทรงพูดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมา 27 ปี รับสั่งไว้ชัด ไม่มีคนเข้าใจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องแผ่นดินไทย วัฒนธรรมไทย ฉะนั้นจะเห็นความสำคัญว่าเราจำเป็นต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้นั้นสัมพันธ์กับคนไทย สัมพันธ์กับชาติไทย สัมพันธ์กับแผ่นดินไทยที่จะสร้างความรู้ ความรักในแผ่นดินไทย รู้ว่าจะแก้ปัญหาต่างๆ อย่างไร รู้ว่าทิศทางการพัฒนาที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนของแผ่นดินไทยนั้นทำอย่างไร ไม่ใช่เป็นเอเยนต์ของต่างชาติเข้ามาพัฒนาและบ่อนทำลายฐานของสังคมไทย

ฉะนั้นเรื่องที่เรามาประชุมกันอยู่ที่นี่จึงเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะเป็นการที่จะพูดถึงคนไทย ชีวิตของคนไทย วัฒนธรรมไทย สิ่งแวดล้อมไทย เศรษฐกิจไทย ที่เราจะไม่ต้องตกเป็นทาส

จำเป็นต้องกู้ชาติ ผมใช้คำนี้มานานมาก **ครูผู้แผ่นดิน** ผมใช้คำนี้มานานมาก ว่าเราสูญเสียแผ่นดินไปแล้ว เราเป็นทาสของต่างชาติ แล้วยากยิ่งกว่าพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยา เพราะพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยา คนไทยยังรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา พม่าเป็นศัตรูจะต้องขับไล่ไป แต่เราสูญเสียแผ่นดินเราสูญเสียวิธีคิดไป เราไม่รู้ว่าใครเป็นศัตรูกับเราด้วยซ้ำ และกลายเป็นการทำลายตัวเอง เพราะการไม่รู้ จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้อะไรเพื่อสร้างพลังแผ่นดิน พลังแผ่นดินคือ ภูมิพล พระปรมาภิไธยของพระเจ้าอยู่หัว จะเกิดขึ้นจริงต่อเมื่อคนไทยรู้จักเรียนรู้ ที่รู้จักแผ่นดินไทย มีความสำนึกในแผ่นดินไทย และรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะรักษาแผ่นดินไทย ทำอย่างไรจึงจะมีพลังของแผ่นดิน อันนี้ได้มาจากการศึกษา **จึงมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างพลังของแผ่นดิน** ตรงนี้เราสามารถช่วยกันคิดได้ในกระบวนการเรียนรู้ คนไทยไม่ใช่คนโง่ คนไม่ดี คนไทยดีกว่าฝรั่งเยอะ ขอให้เรามีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี ที่นำเอาความดีและความฉลาดของคนไทยขึ้นมา ไม่เช่นนั้นเราถูกทำให้ดูถูกตนเองว่าคนไทยเป็นคนไม่ดีหรอก คนไทยไม่ฉลาด คนดีและคนฉลาดต้องมาจากฝรั่ง เขามายึดธนาคารไป ยึดบริษัท ธุรกิจต่างๆ ไปเกือบหมดแล้ว เพราะเราคิดว่าความดีมันอยู่ที่โน่น ความฉลาดอยู่ที่โน่น

ผมคิดว่าการศึกษาระบบการเรียนรู้อะไร ต้องนำเอาความดี นำเอาความฉลาดขึ้นมา ถ้าเราปรับกระบวนการเรียนรู้ จากเอาวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นเอาความเป็นของคนไทยเป็นตัวตั้ง ซึ่งไม่ยาก

ถ้าเราเข้าใจ ปรับแล้วจะสนุกและคนไทยจะช่วยกันมากมาย ถ้าเอาวิชาเป็นตัวตั้งมันแคบ คือเอาครูมาสอนนักเรียน แล้วนักเรียนก็ท่องตาม คนอื่นก็ช่วยไม่ได้เลยในกระบวนการแบบนี้ ถ้าเราปรับใหม่ เรามีวิธีเรียนที่สนุกกว่านั้น ไม่ใช่ท่องตั้งแต่หน้า 1 ถึงหน้า 400 ท่องอย่างไรก็ทำได้ยาก ประสาทเสียหายหมด นักเรียนเพี้ยนหมด กลับบ้านก็ยังชอบการบ้านมาอีก บางประเทศเขามีกฎหมายห้ามเอาการบ้านไปทำที่บ้าน เราฟังดูแล้วแปลก เพราะอยู่บ้านจะได้เรียนรู้จากพ่อ จากแม่ จากญาติพี่น้อง จากการได้ช่วยทำงาน เพื่อนบ้าน อะไรต่างๆ มันทำลายความเป็นมนุษย์ ความเป็นมนุษย์มันต้องสัมพันธ์กับมนุษย์ พ่อแม่ พี่น้อง เราปรับตรงนี้ลดการเรียนแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งลง แต่ไปเพิ่มประสบการณ์ กิจกรรม เพิ่มการทำงาน เพราะเราไม่ได้เรียนรู้จากการท่องหนังสือเท่านั้น เราเรียนรู้จากประสบการณ์ สถานการณ์จริง นานาร้อยแปดเรียนรู้ได้เร็ว อย่างที่โบราณว่า สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ ได้ทำเอง มันเรียนรู้ได้มาก และเรียนรู้ได้เร็วและอย่างเชื่อมโยง ถ้าเรียนแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งจะเป็นการเรียนแบบแยกส่วน เพราะจะแยกเป็นวิชาๆ แต่ในสถานการณ์จริงจะเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆ วิชานั้นมีมากมาย เรียนไม่ไหวในเวลาเท่าเดิม ต้องมีวิธีการเรียนที่ได้ผลเร็ว คือจากประสบการณ์ จากกิจกรรม จากการทำงาน จะเรียนรู้ได้เร็ว และหลังจากนั้น ถ้าต้องการสนใจเรียนรู้อะไรเป็นพิเศษ ก็เรียนรู้ไป แต่เรียนรู้รวมๆ ที่ทำให้คิดเป็น ทำเป็น อยู่รวม

กันเป็นนั้น เราเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ จากกิจกรรม จากการทำงานให้มาก และจากประสบการณ์ จากกิจกรรม จากการทำงานนี้ เรามีกระบวนการที่เอาไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นปัญญาพิสุตร ซึ่งกระบวนการทางปัญญา จากที่ผมเคยเขียนไว้ 10 ขั้นตอนว่า

1. ฝึกสังเกต
2. ฝึกการบันทึก
3. ฝึกการนำเสนอ
4. ฝึกการฟัง
5. ฝึกปุจฉา วิสัชนา
6. ฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม

7. ฝึกการค้นหาคำตอบ อันนี้ไม่ได้ทั้งวิชาความรู้ หรือทั้งหนังสือ เพราะต้องค้นหาคำตอบ แต่จะสนุกกว่า ถ้ามีคำถามแล้วไปค้นหาคำตอบ และถ้าหาคำตอบไม่เจอก็ไปทำข้อที่ 8

มีคำถามอยู่ แต่ค้นหมดแล้ว ที่นี้การค้นหนังสือเราค้นจากอินเทอร์เน็ต แต่บางเรื่องเราค้นจากอินเทอร์เน็ตไม่เจอ ต้องไปคุยกับคนแก่ เพราะความรู้จะอยู่ในที่เรียกว่า มุขปาฐะ คืออยู่ในปากต่อปาก เป็นความรู้ดั้งเดิม เชิงวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาช้านาน เป็นร้อยเป็นพันปี ถ้าเราเรียนแบบเดิมโดยใช้ตำราเป็นตัวตั้ง ความรู้ดั้งเดิม หรือ tradition knowledge จะสูญพันธุ์ไปเหมือนต้นไม้ เหมือนสัตว์สูญพันธุ์ ความรู้ดั้งเดิมมีประโยชน์มาก ก่อตัวมา ถ่ายทอดมา ปรับปรุงมาเรื่อยๆจะสูญพันธุ์ หนังสือ

Time เคยขึ้นหน้าปกเกี่ยวกับเรื่อง tradition knowledge ว่า ถ้าการศึกษายังเป็นอย่างนี้อยู่ tradition knowledge จะสูญพันธุ์ ความรู้ดั้งเดิมบางอย่างถ่ายทอดมาเป็นพันปีจะสูญหายไป

การเรียนรู้ เราเรียนรู้จากครูได้หลากหลาย ครูภูมิปัญญาช่วยสอนได้ มีคนเฒ่าคนแก่ มีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบอาชีพช่างเสริมสวย ก็เป็นครูได้ คนขายของซาก็เป็นครูได้ ช่างผสมปูนก็เป็นครูได้ นายตำรวจก็เป็นครูได้ ใครๆ ก็ช่วยกัน มันจะเปิดโอกาสให้คนในสังคมเข้ามาช่วยกัน ไม่เป็นระบบปิด แต่เป็นระบบเปิด

มาถึงตรงนี้ การหาความรู้ ต้องหาจากที่ต่างๆ เป็นการถักทอสังคมเข้าด้วยกัน สمانสังคมเข้าด้วยกัน ถ้าเราเอาวิชาเป็นตัวตั้งจะทำให้สังคมแตกแยก ตัดขาดสังคมออกไป ตัดขาดมนุษย์ออกจากกัน ถ้าหาคำตอบคนแล้วไม่เจอก็มาข้อ 8

8. ต้องทำการวิจัย สร้างความรู้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ทุกวันนี้เราคิดแบบแยกส่วน เรื่องการศึกษาก็อีกอย่างหนึ่ง การวิจัยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่จริงการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เด็กอนุบาลก็ควรจะมีวิจัย เด็กประถม มัธยม ก็วิจัยได้ เพราะกระบวนการเรียนรู้จะหาคำตอบจากการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา เป็นการศึกษา การวิจัยควรจะเป็นวิถีชีวิต

9. ฝึกเชื่อมโยงบูรณาการเมื่อทำเรื่องอะไรไปทั้งหมดแล้ว ได้ความรู้มาจากประสบการณ์จากกิจกรรม ทำงาน จากวิธีการ

ทางวิทยาศาสตร์ เอาความรู้นั้นไปสู่การเชื่อมโยง บูรณาการให้เห็นทั้งหมด ขณะนี้คนเรียนจะแยกส่วนไปหมดแล้ว คิดแบบแยกส่วน เหมือนตาดอดคล้ำข้าง รู้เพียงส่วนเดียวของ jigsaw ไม่เห็นภาพทั้งหมด ไม่เห็นข้างทั้งตัว เราสร้างคนเป็นอย่างนี้มาหมดทั้งประเทศเลย เพราะฉะนั้นในการเรียนรู้ เชื่อมโยง ให้เห็นทั้งหมด รู้ทั้งหมดเสมอ ว่าเรียนเรื่องอะไรไปเชื่อมโยงให้เห็น พอเห็นทั้งหมดแล้วจะเห็นตัวเอง ว่าเราไม่ใช่ศูนย์กลางของสิ่งทั้งหลายเราเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมด ส่วนหนึ่งความเป็นทั้งหมด ความเป็นหนึ่งเดียวกันของทั้งหมด เราเป็นส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ศูนย์กลาง จะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ที่เรียกว่ายึดตัวกูของกู เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ทุกอย่างต้องนำไปสู่การรู้ตัวเอง แล้วลดความยึดมั่น ในตัวตนของเรา ลงเสมอ จริยธรรมอยู่ที่ตรงนี้ จิตวิญญาณอยู่ที่ตรงนี้ การเรียนรู้ที่จะต้องนำไปสู่พัฒนาจิตวิญญาณ ให้เราเห็นแก่ตัวน้อยลง เห็นใจผู้อื่นมากขึ้น รักคนอื่นมากขึ้น รักสรรพสิ่งทั้งหลาย

10. ฝึกการเขียนเรียบเรียง ที่ผมจะเสนอไว้หลังจากเรียนรู้ อะไรมาทั้งหมดแล้วนี้ ก็นำไปสู่การเรียบเรียง สามารถเรียบเรียงออกมาได้ พัฒนาอย่างยกระดับขึ้นมาได้ แล้วเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น อันนี้เป็นการกล่าวหาว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นอย่างไร และขอยุติเพียงเท่านี้

* ถอดเทปคำบรรยายและเรียบเรียงโดย สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

เกริกกTM๐๖๖ 7 ≈๑๔๕๐

๑๐

โดย ศ. สุนทร อมรวิวัฒน์

ในพระไตรปิฎกได้ฟังเสียงการฝึกหัดอบรมโดยถือชีวิตของคนเป็นหลักว่าชีวิตเกิดมาอย่างไร ชีวิตจะเป็นอย่างไร และต้องการให้ชีวิตมีคุณภาพอย่างไร ทางที่จะไปสู่การสร้างชีวิตที่มีคุณภาพนั้นเป็นอย่างไร จากผลการศึกษาพบว่า คนนั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่อ่อนแอที่สุดในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลาย ดังนั้นธรรมชาติจึงช่วยให้ 2 สิ่งแก่มนุษย์คือ

1. สัญชาตญาณ เช่น เมื่อหิวก็กิน เมื่อเจ็บก็ร้อง เป็นสัญชาตญาณที่ทำให้มนุษย์อยู่รอด

การเรียนรู้ มนุษย์จะต้องมีการเรียนรู้นับแต่เกิดจนตาย ไม่เช่นนั้นจะตกเป็นทาส ด้วยเหตุนี้ ธรรมชาติจึงได้ให้แก่วิเศษ 7 ประการด้วยกัน เป็นแก่วิเศษที่เสกแล้วจะเกิดสมรรถภาพ 7 อย่าง ถ้าสมรรถภาพเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ มนุษย์จะตกเป็นทาสไม่ว่าจะเป็นทาสทางเศรษฐกิจ ทาสทางปัญญา และทาสทางสังคม หากความเจริญไม่ได้

แก่วิเศษดวงที่ 1 ระบบสัมผัส ธรรมชาติได้สร้างให้มนุษย์มีผัสสะ หรือมีระบบสัมผัสถึง 6 ระบบ คือ ตา หู จมูก ลิ้น

กายสัมผัส และใจ สัมผัสทั้ง 6 นี้ ช่วยให้คนได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส และได้พูด ให้คนเราสามารถที่จะสัมผัส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง นุ่มกระด้าง และทำให้คนมีความรู้สึกที่จะรับส่งกันได้ แต่เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ในห้องเรียนแล้ว โรงเรียนของเราไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการใช้ผัสสะทั้ง 6 สัมผัส แต่ใช้เพียง 2 สัมผัส คือ ใช้ตา ดู กับหู ฟัง เท่านั้น ส่วนสัมผัสอื่นในห้องเรียนมักจะปิดสนิทหมด เช่น กำลังเรียนอยู่ ได้กลิ่นดอกแก้วโชยมา เด็กสนใจ ครูก็บอกว่าไม่เกี่ยวกับเรียน นักเรียนอยากออกไปดูเครื่องบิน แต่ทำไม่ได้เพราะระเบียบวินัยบังคับไม่ให้ลุกจากที่ ดังนั้น โอกาสที่ครูจะได้สัมผัสกับเด็ก เด็กสัมผัสกับเพื่อน ๆ และสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมจึงมีอยู่น้อยมาก

แก้ววิเศษดวงที่ 2 คือ เป็นสมรรถภาพที่ธรรมชาติสร้างมา มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องมีสัมพันธกับผู้อื่น ธรรมชาติจึงสร้างร่างกายให้มีอวัยวะต่างๆ ให้สามารถเคลื่อนไหวได้ สื่อสารได้ ส่งความหมายได้ และทำกิจกรรมได้ร่วมกับคนอื่นได้ เด็กอยากจะฝัน อยากจะใช้จินตนาการ อยากวาดรูปมะม่วงเป็นสีเขียว กลายเป็นสีส้ม แล้วกลายเป็นสีดำ อยากวิ่งเล่นกับผีเสื้อในสวน หรือคุยกับเพื่อน ๆ วาดภาพสีสวย แต่เมื่อเด็กมาเรียนหนังสือ กลับถูกบังคับให้นั่งเฉย ๆ ห้ามถาม ห้ามคุย ห้ามร้องเพลง ต้องนั่งนิ่ง ๆ นิ่งจริงๆ แล้วจึงจะได้รับคำชมว่าเป็นเด็กดี ยิ่งเมื่อเรียนระดับปริญญาตรียิ่งจะไม่พูดแม้แต่คำเดียว

แก้ววิเศษดวงที่ 3 คือ ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีจิตใจ และสมอง มีจิตใจละเอียดอ่อนมาก กระทบกระเทือนได้ง่าย รู้สึกง่าย ฟุ้งซ่าน คนจึงต้องการให้มีการอบรมจิตใจ ธรรมชาติให้สร้างใยสมองมีเส้นใยที่ละเอียดซับซ้อน เป็นเครือข่ายโยงใยทั่วคุณ สมองของผู้เรียนต้องการมีสิ่งกระตุ้น สิ่งเร้าให้สงสัย ตั้งคำถาม แปลกใจ ดีใจ สนใจ อยากแก้ปัญหา อยากหาคำตอบ อยากคิด อยากฝัน และถ่ายทอดออกมา ให้มีคนรับฟัง ชมเชยให้ปลื้มใจ ถ้าห้องเรียนหนึ่งสงบ เรื่องที่เรียนไม่น่าสนใจ ไกลตาและไกลตัว นักเรียนฟังครูวันละ 5 ชั่วโมง ปีละ 200 วัน ด้วยเป็นหน้าที่ จึงเป็นเรื่องที่น่าสงสาร

แก้ววิเศษดวงที่ 4 เป็นสมรรถภาพที่สำคัญมาก ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีความฝันและจินตนาการ บางครั้งเด็กมาเล่าว่าที่บ้านมีปลาเงินปลาทองเป็นร้อยตัว หรือเมื่อคืนรู้สึกว่ายานบินได้ ไปเก็บดวงดาวมาแขวนเหนือเปลนอน หรือหลายครั้งที่ครูบอกให้ทำอย่างหนึ่ง เด็กทำอีกอย่างหนึ่ง ถ้าครูเข้าใจธรรมชาตินักเรียนอาจช่วยเพิ่มเติมคำศัพท์ หา दिन सो सी ให้ ให้ล้อมวงฟังนิทานพาเด็กช่างฝันออกไปเดินเล่นในบริเวณที่มีต้นไม้ ก้อนเมฆ ฯลฯ ก็จะช่วยให้โลกการเรียนรู้ของเด็กกว้างไกล เด็กจะอยู่นิ่ง เพราะได้อยู่ใกล้ชีวิตครู ใกล้ชีวิตเพื่อน ๆ ท่ามกลางธรรมชาติ แต่เด็กกลับถูกล้อมกรอบด้วยบทเรียนที่คับแคบ เด็กถูกหาว่าพูดปด ชอบพูดโม้ โอ้อวด จึงกลายเป็นเด็กเก็บกด แล้วมาระเบิดตอนโต เด็กกลายเป็นคนเก็บกด ก้าวร้าวหรือเฉื่อยชา เหนงเงิบ ทำตามที

คนอื่นบอก และไม่ยอมคิดด้วยตนเองอีกต่อไป เพราะ 12 ปี
ในโรงเรียน 9 ปี ของการศึกษาภาคบังคับ ทำให้เก็บกดตลอดเวลา

แก้ววิเศษดวงที่ 5 เป็นสมรรถภาพที่วิเศษที่สุด เพราะ
สมองของมนุษย์มีคุณสมบัติที่วิเศษกว่าสัตว์ทั้งปวง มนุษย์
สามารถเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงสิ่งย่อย ๆ เข้าด้วยกัน มนุษย์จึงเรียนรู้
ได้ดี ถ้าได้เรียนเรื่องที่บูรณาการ เช่น เรียนเรื่องกล้วย มนุษย์
สามารถจะโยงไปสู่ต้น ผล ใบ อาหารคาว หวาน สารอาหารที่มี
ประโยชน์ การทำสวน การซื้อขายกล้วย การตลาด การเก็บ
ถนอมอาหาร การแปรรูป โยงไปสู่ประเภท ชนิดของกล้วย
นับร้อย ๆ อย่าง ฯลฯ เรื่องกล้วยเรื่องเดียว สามารถโยงไปสู่
ชีวิตของผู้เรียนตั้งแต่เกิดจนตาย บูรณาการไปสู่หลาย ๆ เรื่อง
ทำให้บทเรียนน่าเรียน แต่ถ้าการสอนเรื่องกล้วยให้จบภายในชั่วโมง
เดียว ทำให้เด็กสูญเสียโอกาสการเรียนรู้แบบบูรณาการ และทำ
ให้บางสิ่งขาดหายไป ดังบทกลอนของท่าน อังคาร กัลยาณพงศ์
ที่ว่า

อนิจจาน่าเสียดาย

ฉันทำชีวิตหายเสียครึ่งหนึ่ง

ส่วนที่สูญนั้นลึกซึ้ง

คือน้ำผึ้ง บุปผา ลดามาลัย

และ อาจารย์ สุกน อัจฉริยะ

อนิจจาน่าเสียดาย

*คุณครูได้ทำชีวิตนักเรียนหายไปครึ่งหนึ่ง
สิ่งที่สูญนั้นลึกซึ้ง*

คือน้ำผึ้ง บุปผา ลดามาลัย

แก้ววิเศษดวงที่ 6 คือ สมรรถภาพที่คนเราสามารถ
เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ออกไปได้กว้างมนุษย์จึงต้องการเวลาเรียนที่
ยืดหยุ่นได้ เรื่องใดโยงไปได้กว้าง มนุษย์ต้องการเรียนมาก ๆ
เรื่องไหนเป็นเรื่องเล็กก็ใช้เวลาเรียนน้อย ๆ การจัดเวลาเรียนใน
กระบวนการเรียนรู้ จึงไม่ใช่การจัด ตารางเรียน มนุษย์มีสมอง
มีผัสสะ มีความรู้สึก มีอารมณ์ไหว้ เขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่
แต่ถูกจับใส่ ตาราง ที่เรียกว่า ตารางสอน เขาต้องยึดอัด นั่งอยู่
กับที่ตั้งแต่เข้าถึงบ่า การจัดเวลาเรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการ
ปฏิรูปให้ยืดหยุ่น มีช่วงเวลาที่ทำให้เด็กวิ่งออกไปนอกห้องเรียน
ออกกำลังกาย ใช้จินตนาการ ร้องเพลง เล่นดนตรี ทำกิจกรรมเสรี
ที่น่าสนใจ

แก้ววิเศษดวงที่ 7 เป็นสมรรถภาพที่สำคัญ คือ มนุษย์
นั้นสามารถเรียนรู้ได้กับทุกคน ทุกที่ทุกเวลา ที่ได้พบ ได้เห็น
ได้จับต้อง แม้ในเวลาหลับก็ยังมีฝัน มนุษย์จึงเรียนรู้ทุกขณะจิต
บ้าน สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สัตว์ สิ่งของ ล้วนเป็นครูทั้งสิ้น

การเรียนรู้เกิดขึ้นทุกแห่งหน กรรมการศึกษา โรงเรียน พ่อแม่
ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร ล้วนเป็นผู้ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสิ้น
บ้าน โรงเรียน วัด ชุมชน สวน ตลาด ไร่ นาป่าเขา ล้วนเป็นแหล่ง

เรียนรู้ที่ได้ขยายวงกว้างออกไปสู่ชุมชนและชีวิต ซึ่งทุกฝ่ายต้อง
รับผิดชอบร่วมกันที่จะสร้างการเรียนรู้แก่ลูกหลานของเรา

** ถอดเทปคำบรรยายและเรียบเรียงโดย พงษ์จันทร์ อยู่เป็นสุข และมิ่งขวัญ กิตติวรรณกร*

1

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา หมวด 4 ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาระในการจัดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่ครูและสถานศึกษาจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นการท่องจำ ทำตาม โดยมีครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเอาชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การรู้จักสืบเสาะค้นหาความรู้ การสนใจใฝ่รู้ การรู้จักแก้ปัญหา การปฏิรูปการเรียนรู้ จึงถือเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาคความทุกข์ยากของคนไทยทั้งแผ่นดิน

สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ร่วมมือกันจัดประชุมสมัชชาการศึกษาท้องถิ่นเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ขึ้น ระหว่างวันที่ 10 - 12 พฤษภาคม 2543 ณ ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย-ญี่ปุ่น) โดยความเห็นชอบของคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มี ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี เป็นประธาน

ในการประชุมดังกล่าวนี้ ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี และศาสตราจารย์ สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้อภิปรายเพื่อเสนอทัศนะเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้ชี้ให้เห็นความจำเป็นและแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เห็นสมควรให้มีการเผยแพร่ทัศนะดังกล่าวให้ครู ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาต่อไป

(ดร.รุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

ปฏิรูปการเรียนรู้

แก้ไขความทุกข์ยากของแผ่นดิน

.....ศ.นพ.ประเวศ วะสี หน้า 1

แก้วิเศษ 7 ประการ

.....ศ.สุมณ อมรวิวัฒน์ หน้า 12

๓๗๐.๑๕๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
๓๖๙๑๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้/
ประเวศ วะสี, สุมณ อมรวิวัฒน์. กรุงเทพฯ : ๒๕๔๓
๑๖ หน้า
ISBN ๙๗๔-๒๕๑-๐๙๘-๔
๑. ปฏิรูปการเรียนรู้ ๒. ประเวศ วะสี
๓. สุมณ อมรวิวัฒน์ ๔. ชื่อเรื่อง

พิมพ์ กันยายน ๒๕๔๓
จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม
สำนักพิมพ์ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด กรุงเทพมหานคร โทร.๘๐๓-๒๖๙๔-๗